

Murukleivens kvinner, foredrag av Anette Hagen Statsarkivet, Kongsberg

Dette er et sammendrag av et foredrag holdt på en tilstelning om Tov Murukleiv i regi av Notodden historielag den 28.9.2014. Det gjøres oppmerksom på at teksten er skrevet som et utgangspunkt for muntlig framføring. Sitater er delvis skrevet om til dagens ortografi for lettere å kunne leses høyt.

Interessen for damene til Murukleiven begynte med at jeg leste i en artikkel som var skrevet om ham tidligere at man ikke hadde belegg for hans rykte som kvinnebedårer. Jeg er selv av den oppfatning at det at Murukleiven hadde mange damer i omgangskretsen sin, er hevet over enhver tvil. Noen hjalp han med å stjele, noen hadde han mer romantiske forhold til. Det vanlige var kanskje begge deler.

Den kvinnen som sto Murukleiven nærmest, var Tusta, eller Tufsa som hun faktisk refereres som i våre kilder. Tufsa het egentlig Margit Andersdatter. Det er Tufsa som alltid omtales som Murukleivens kjæreste i rettsdokumenter.

Tufsa ble døpt i 1787 i Hjartdal og innført i kirkeboka som uekte barn, som det het den gangen, et barn født utenfor ekteskap. Moren var Svanaug Thorsdatter Kasen, som har oppgitt soldat Anders Bjørnson som far. Presten opplyser også om at dette er Anders Bjørnsons fjerde barn født utenfor ekteskap i prestegjeldet. Det står også i kirkeboka at Margit sin far er forlovet med en annen enn Margits mor. Faktisk gifter han seg bare fem dager etter at dattera blir døpt men en Anne Halvorsdatter. Senere, i et avhør, når Margit er 23 år gammel, forteller hun at:

”Hennes far vet hun ikke om er levende eller død, da han ei har brydt seg om henne som avlet uten ekteskap”

Vi aner altså allerede ved fødselen at Margit ikke er gitt det letteste utgangspunktet i verden, og vi finner det også dokumentert i kildene at hun skal ha vært oppdratt slett og i armod og usselhet. Tufsa vokste opp sammen med moren sin, stefaren og flere stesøsken på en plass Mjaugeto under gården Mosrygg i Gransherad. Som ung jente tjener hun på gårder i distriktet, men hun blir snart bare omtalt som omløperske i kildene. Tufsa var med Tov og stjal, og hun og Tov skal i følge kildene ha hatt et ”nesten fullkomment felleskap”. Et sted står det:

”Hun har levet på den mest fortrolige fot med hovedangjeldene Tov Mureklev, fulgt ham i skog og mark fra bygd til bygd. De har særlig oppholdt seg på Ørvella, hatt sitt opphold og nattekvarter her med Tov Mureklev og på flere steder.”

Det står også et sted at ”hun har på budsenselse innfunnet seg hos Tov Mureklev på plassen Lyngdal og der flere netter søkt seng med ham”.

Vi har altså gode kilder på at Tov og Margit tusta var kjærester. Svanaug, mor til Margit, kan også fortelle at Tov og har vært innom dem på Mjaugeto, angivelig for at Tov skulle be om å få forlove seg med Margit, noe han også skal ha gitt henne noen penger for. De ble værende på Mjaugeto to netter, men de måtte ligge ute på marken, står det. Det var også Svanaug som fikk ansvar for barnet som Margit og Tov fikk sammen. De fikk ei jente som de kalte Ingeborg. Hun ble overgitt til Svanaug og døde bare sju uker gammel hos sin mormor.

Tov og Margit reiste rundt og stjal sammen, som nevnt. Tov var en mester til å stikke av. Han filte over bolter, en gang gravde han en hemmelig gang (den ble riktignok ikke brukt), han fikk skjenket fangevokterne så de sovna. Han må rett og slett ha vært en kreativ og lettbeint type. Dette livet førte naturligvis også til at Margit havnet i arresten. En gang unnslopp hun ved å late som hun hadde diaré, og lot fangevokterne følge henne ut for å gjøre sitt fornødne. De trakk seg naturlig nok litt unna, og dermed var Tufsa borte.

Margit har også oppholdt seg i Hallingdal med Tov. Der havnet de også i arresten. Tov rømte ut et vindu og dro hjem til Heddal, mens Margit ble værende lenger i arresten, ble deretter transportert til Oslo, der hun av alle ting fikk utstedt et pass, for så å reise hjem til Heddal.

Jeg nevnte at Tov og Tufsa skal ha oppholdt seg mye på Ørvella. Der bodde en god venn av Tov, Johannes Laurantsen. "De står i et fortrolig og høyst vennskapelig forhold til hverandre", står det i kildene. Han lar selv Tov bo på plassen Ørvella, men skaffer ham også et så bekvemt losji, som det heter, som det avsidesliggende Himingen. Dette refereres altså til som en plass, ikke en hule eller på toppen av fjellet eller hva man nå tidligere har trodd. Nøyaktig hvor denne plassen har ligget, veit vi ikke. På Himingen, eller Himinglien, som det også kalles, bor Margit og Torkil Himinglien. Margit er søster til Johannes Laurantsen. Og det er her historien til Murukleiven tar en ny vri mot damene, for det står at Johannes "etter all formodning ikke tar i betenkning at agere Ruffer for Tov". Ruffer betyr rett og slett hallik. Han sier selv at han "overleverer henne Tovs foræring med det uttrykk: for gammelt kjennskaps skyld".

Så følger han søstera si til plassen Lyngdal for å besøke Tov Murukleiv og trakterer dem med brennevin. I rettsdokumentene konkluderes det med at besøket er av en slik art at det i høy grad oppvekker Margit Andersdatters, altså Tufsas, sjalusi. Dessuten vredes hun derover, står det et annet sted. Tov oppholder seg også på Himinglien når Magit Himingliens mann ikke er hjemme.

Så langt, så godt om Margit Andersdatter "Tufsa" og Margit Himinglien. Historien inneholder flere Margiter også, så her er det bare å holde tunga rett i munnen.

Det finnes også en etterlysning av to kvinner som har oppholdt seg sammen med Murukleiven. Etterlysningen er faktisk funnet i arkivet etter Jarlsberg og Larvik grevskap. Den ene, Tone Bergstugo, blir beskrevet som "middelmådig høy, med brunt hår, lang spiss nese og var sterkt kopparret." Den andre dama var Margit Olsdatter, mørkladen av ansikt, små øyne, brunaktig nese, brunt hår, men hun er rask av utseende.

Ikke nok med det, men de er også begge fruktsommelige! Altså gravide! Hvem de er gravide med, sier kilden lite om. Årsaken til at disse to fruktsommelige damene har tatt seg ut på tur, er at den ene, Tone Bergstugo, frykter å komme i bryderi for å ha gitt Tov husly. Margit Olsdatter skal også ha reist på grunn av frykt for saken mot Tov, for hun hadde tatt imot tyvgods av ham. Dette var ikke lovlig.

Før vi snakker mer om denne turen disse damene tok, skal vi stoppe litt opp på historien om Tone Bergstugo, for det er også en ganske spesiell historie. Hun skal, i motsetning til de aller fleste i denne historien, ha nytt en god oppdragelse av moren og stefaren. Faren døde da Tone var et par år gammel. Tone bodde på Kåfjeld til hun var 15 år gammel, og var ute i tjeneste i fem år til hun ble gift med en Anders Kittilsen. Ekteparet fikk tvillinger, men disse døde senere. Dessuten døde Anders

etter bare 20 ukers ekteskap. Så ble hun gift med Sigurd Hansen, som hun også skal ha fått et tvillingpar med, men som døde rett etter fødselen. Både Tone og mannen Sigurd forklarer at de ikke lever i et kjærlig ekteskap. Hun skal til og med ha blitt rådet av en Ole Halvorsen på skriverplassen under Laugerud i Sandsvær om å søke skilsmisse med Sigurd, for øvrig ikke helt vanlig på den tida. Ole ville så gifte seg med henne. Dette ifølge Tone selv.

Hun har altså oppholdt seg utenbygds i lang tid sammen med Margit Olsdatter. Og de har oppholdt seg hos denne Ole Halvorsen i Sandsvær, hos en sersjant Semb i Stavern, så har de begitt seg fra Stavern til Jarlsberg, Holmestrand og Drammen, derfra gjennom Hokksund, Modum, Snarum, Sigdal og Krødsherad og langt oppi Hallingdal, og derfra gikk hun over fjellet til Numedal, derfra til Kongsberg og hjem til Kåfjeld. Man kan se for seg litt av en tur.

Men hva med forholdet til Tov da? Var det reint forretningsmessig? Tone er med ham og stjeler og hjelper ham med å rømme en gang, vet vi. I rettsdokumentene heter det: "hun har vel nektet at have sovet med Tov, men hun er etter det anførte ikke uten mistanke i denne del." Dette fordi hun var ute om nettene, og at mannen hadde sterke mistanker om ekteskapsbrudd. Hun følger også Tov, en så "løsaktig person", som det står i kildene, til Bråtelia nattetid, og han har bodd hos henne i en måned.

På Bråtelia bodde det nok en dame som hadde med Tov å gjøre. Hun het Rønnaug, og har også hjulpet Tov med å stjele. Rønnaug Bråtelia er tanta til Tone Bergstuen. Tone oppholder seg på Bråtelia med Tov, drikker med ham til hun blir beskjenket, skaffet ham losji her og bringer ham fødemidler.

Når det gjelder Tones ekteskap med mannen Sigurd, er det jo kjærlighetsløst i følge dem begge. Om mannen Sigurd heter det at man "legger merke til at hun i det hele er den handlende person", og hennes mann er "aldeles passiv". Dessuten sies det slik:

"Hennes mann har forklart om henne at han ville anmelde Tavs opphold for lensmannen, men at han ikke vovede det for sin uskikkelige kones skyld. "

Han har også "været sin hustru Tone Bergstuen mer underordnet enn en mann burde være, at hun har gjort hva hun ville uten at spørre sin man til råds."

Margit Olsdatter, som Tone var på tur med, var datter av Ole Danielsen, for øvrig også en litt tvilsom type som har latt Tov bo under golvet hos ham, i en slags kjeller, må vi anta. En gang henter han Margit Andersdatter mot at han får et tørkle av Tov, og Tusta ligger da med Tov flere netter i seng, står det. Dessuten har Margit Himingens besøk hos Tov mens han bodde under golvet til Ole Danielsen heller ikke vært i uskyldig hensikt. Derfor blir det vurdert om også Ole Danielsen kan straffes for rufferi i forbindelse med Tov. Det konkluderes imidlertid slik:

"Ole Danielsen kan ikke siges enten at have forført nogen til utukt ikke heller at have for vindings skyld havt fruentimmer hos seg der ere frembudne til utugt, således ikke siget enten at være ruffer eller at have holdt horehuus"

Ole Danielsen blir allikevel tillagt en liten straff for å ha tillatt utenomekteskapelig samkvem i huset sitt, men den er mildere enn om han var blitt tiltalt for hallikvirksomhet.

Så langt de mest kjente damene til Murukleiven. Jeg har også lyst å nevne enda ei av damene hans, som vi veit noe mindre om, nemlig Kari Hellem. Hun blir dømt til tukthusstraff for heleri og blir beskyldt for å ha hjulpet til med å stjele en pistol. Jeg har også funnet gode indiser på at det var et forhold mellom henne og Murukleiven. Hun skal for eksempel ha vært på plassen Årlia alene og passe på dyra til mannen sin, og hun har hatt besøk av en person som hun ikke vil fortelle hvem er. Dette tror man at er Tov Murekleiv. Det står også at hun er "skamløs nok" i overvær av et annet vitne å "søke seng med en sådan mistenkelig person."

Retten konkluderer med at Kari Johannesdatter Hellem utmerker seg som et "dristig, frekt og skamløst fruntimmer".

Jeg har nevnt at Tov Murukleiv fikk en datter, Ingeborg, med Tufsa. Vi har funnet uttalt i kildene at han skal ha hatt fem uekte barn. Men det har ikke lyktes oss eller historielaget å finne mer enn tre, inkludert Ingeborg. Det kan selvfølgelig også stemme at han ikke fikk mer enn tre, men det er heller ikke usannsynlig at han kan ha fått barn i andre prestegjeld. Han beveget seg over et ganske stort område. Og vi kan heller ikke utelukke at han kan ha fått flere enn fem, det kan vanskelig la seg bevise eller motbevise. Rimelig sikkert er det i hvert fall at han minst har fått disse tre – det er her han står oppført som far.

Han får altså barn med en Ingeborg Knudsdatter, som han blant annet har vært i Sverige med, og som også har sittet på tukthus. Når barnet, Mari, blir født, er faren oppført som Tov Mureklev, slave i Marstrand i Sverige. Mari dør bare noen måneder gammel.

Han fikk også et barn sammen med en Helge Nielsdatter, som jeg foreløpig vet svært lite om. Det var en sønn, han ble kalt Tov Tovsen, og han døde 4 år gammel. Dødsårsaken står oppført som vanrøkt, altså dårlig stell.

I tillegg kan nevnes at Tone Bergstugo, som lever i et kjærlighetsløst ekteskap, også får barn en stund etter at Murukleiven har vært på besøk, Anlaug Sigurdsdatter Bergstugo. Som oppført i kirkeboka står naturligvis Sigurd, mannen hennes, for det gjorde det alltid når man var gift. Om det er Murukleivens barn vil vi aldri få et sikkert svar på. Anlaug levde i alle fall opp, i motsetning til barna som står oppført som Tov Murukleiv sine, og gifta seg og fikk barn og flytta etter hvert til Tinn.

Kildene viser oss altså at Tov Murukleiv omga seg med mange damer. Om man kan kalle ham en kvinnebedårer er vanskelig å ta stilling til, men å avskrive det synes jeg ikke vi kan. Han hadde damer som hjalp ham både med å stjele og med å rømme, og det er liten tvil om at han også hadde mer eller mindre romantiske forhold til flere av dem.

Anette Hagen Statsarkivet, Kongsberg og notoddenhistorielag.no må oppgis som kilde ved bruk